

POSUDEK DISERTAČNÍ PRÁCE

Teorie rámců a jejich edukační možnosti

Autor: Mgr. Jan Huleja

Míra porozumění textům, které příslušníci jazykového společenství v komunikaci sdílejí, které vyhledávají či produkují, jimiž (spolu)vytvářejí své sociální prostředí, je v rámci humanitních věd předmětem několika teorií a myšlenkových proudů. Autor hodnocené práce vybral jednu aktuální teorii – „zámořskou“, tedy z takového prostředí, které je svým charakterem v mnohém odlišné, a proto snad jsou jeho impulsy mnohdy inspirující, užitečně provokující. Motivace zájmu o *teorii rámcování* je sdělena již v úvodu – přispět k tomu, aby se pojem ujal v domácím odborném prostředí (s. 8). Dalším cílem je – domnívám se – předvést kognitivnělingvistickou analýzu rámců jako metodu, která může pomoci ke „zkoumání města jako kulturního fenoménu“ (s. 9). Třetím cílem je ukázat přínos teorie rámců pro výuku českého jazyka a literatury a pro plnění edukačních cílů v oblasti mediální výchovy.

Při představování teorie rámců autor (prostřednictvím výňatků z prací hlavních představitelů této a příbuzných teorií) seznamuje s klíčovými pojmy. Zaujme např. pojem **modelový uživatel jazyka**, tedy jedinec schopný používat pro orientaci v textech všechny „rámce“ (s. 17). (Je takový silně abstrahovaný pojem v sémanticky laděném teoretickém proudu využitelný?) Přínosné je přiblížení **podstaty procesu rámcování** (na s. 24). Podle formulací zde uvedených (zejména v angl. originálu) lze chápat rámcování jako **proces dekódování** (a patrně i „šifrování“) sdělení v jisté komunikační události. Nabízí se otázka, zda je vzata v úvahu komplexnost takového sdělení – tj. působení výrazových prostředků všech jazykových plánů v doprovodu extralingválních jevů.

Důležité (nikoli nové!) jsou myšlenky o pluralitě interpretací a zejména myšlenka o „světatvorné“ funkci textů konstruovaných jedinci jako výsledku jisté úrovně dekódování.

Od 3. kapitoly se doktorand věnuje aplikaci výše popsaných teorií – usiluje o získání obrazu Ostravy (Slova? Města?) v jazykovém povědomí vybraných uživatelů českého jazyka.

Je to téma jistě lákavé – přinese odpověď na otázku, zda se něco změnilo na vesměs negativním, ale obecně (a ochotně) přijímaném stanovisku?

Domnívám se, že klíčovou roli při získávání dokladů tvořících jazykový obraz Ostravy hraje výběr textů, z nichž pak analyzátor vyvodil závěry. Autor připouští, že *ostravský Text* je výsledkem „rámcování“ (pro určité situace doktorand používá – domnívám se, že šťastně – svůj

slovoformně obměněný termín). Rámování/rámcování je v této souvislosti „možno chápat jako ideologickou redukci obrazu“ (s. 48). Výběru textů pro *ostravský Text* se věnuje velmi pečlivě, inspiruje se Lublinskou metodou a shromažďuje data systémová, empirická a textová.

Nejsem na rozdíl od autora přesvědčena, že soubor empirických a zejména textových dat dodá o zkoumaném jevu relevantní informaci. Je to obraz „z obrazů“. Každý z oněch původních obrazů vznikl jako realizace jiné funkce – literární text má informační funkci pochopitelně podřízenou funkci estetické, popř. persvazivní, ev. sebereprojekci autora atp. Pozornost je v něm (naštěstí!) věnována jevům vybraným, nikoli těm, které by měly tvořit objektivní povědomí o objektu, jenž je cílem zkoumání posuzované disertační práce. (Výběr autorů je – podle mého názoru – silně poznamenán autorovou vlastní čtenářskou zkušeností.). Otázkou je, do jaké míry by byly užitečnějším východiskem komunikáty z různých oblastí mimo uměleckou literaturu (viz níže ot. č. 3). Autor uvádí na s. 53 soupis zdrojů z publicistických textů (korpusových – tedy výběr z výběru). Sympatické je, že se snažil vytěžít i korpusové soubory mluvených textů. Sledování empirických dat (3.5.3) je nutný metodický krok, v tomto případě s předvídatelným výsledkem. Ten zcela odpovídá charakteru respondentů a stavu jejich „rámců“ tvořených však jinými texty, než jsou texty umělecké. Soudím, že na *rámování* slova Ostrava se u adolescentů – a to nejen pražských – podílejí texty převážně mediální (včetně neoficiálních) a především od nich odvozená interpersonální komunikace. Subjektivita takového rámce již nemá charakter převážně jazykový, tedy ani kognitivnělingvistický, ale sociální, či spíše socializační (viz autorova poznámka č. 64 na s. 42.)

I když považuji obsah některých zdrojových textů za diskutabilní, je nutno konstatovat, že doktorand v celé rozsáhlé kapitole 3.5 *Kognitivnělingvistická analýza rámců ostravského textu* prokázal velmi dobrou schopnost detailně pracovat s materiálem. Interpretace textů i syntéza ústící v závěrečné konstatování působí přesvědčivě.

Kapitola čtvrtá je, podle mého názoru, zajímavou – do budoucna otevřenou – odbornou úvahou. Jistotu v názorech na vztah kognitivně orientované lingvistiky a didaktiky češtiny nachází doktorand v pracích J. Pacovské. Sám pak předkládá možné okruhy k propojení teorie rámců a předmětu Český jazyk a literatura (zde však opět postrádám smysl pro oddělení uměleckých textů a textů ostatních, činnost v duchu Stylizačních cvičení je, podle mého názoru, jen další komunikační hrou bez viditelného kognitivního efektu).

Zásadní význam má však teorie rámcování v mediální výchově. Poslední kapitola hodnocené práce dává tušit, že právě tato oblast bude patrně doktorandovi nejbližší, odráží se v ní jeho dobrá znalost děl „otců“ teorie rámců. Rámcování (či jakkoli jinak v budoucnu nazvané činnosti související s percepcí a produkcí mediálního textu – a textem rozumějme vše, co přináší

informaci) je pro současného uživatele jazyka, tedy občana, člověka spolutvořícího společenskou realitu, klíčové. Má (jak naznačil doktorand v úvodních kapitolách) přesah do osobního i společenského uplatnění jedince.

Náměty k diskusi:

- 1. Vidíte v teorii rámců nějaké slabiny?**
- 2. Jestliže se teorie rámcování (včetně terminologie) dostatečně nevžila (jak píšete v úvodu), jaké pojmy dosud v české teorii textu (stylistice, komunikační lingvistice) fungovaly a fungují při zpracování jevu, jemuž se věnujete v praktické části?**
3. Porovnejte svá teoretická východiska (a metodu) s teorií dialogické sítě. Ta bývá sice používána zatím jen pro analýzu mediálních obsahů, Váš materiál však s působením mediálních textů počítá také.
4. V české komunikační lingvistice existuje pojem *společný zkušenostní komplex*. Byl by použitelný při interpretaci výsledků dotazníku, který jste předložil studentům?
- 5. Jste seznámen s procesem tvorby abstraktního pojmu v mysli jedince? (Viz práce M. S. Vygotského, popř. J. Piageta.) Počítá „rámcování“ s jednotlivými úrovněmi rozvoje kognitivních schopností směrem k abstraktnímu myšlení?**

Závěr:

Doktorand prokázal schopnost odborně zpracovat lingvistickou tematiku s významným přesahem do kontextu lingvodidaktického.

Text splňuje po obsahové i formální stránce nároky kladené na práci v závěru doktorského studia.

Práci doporučuji k obhajobě.

Doporučuji dále, aby byl po úspěšné obhajobě Mgr. Janu Hulejovi přiznán titul Ph.D.

V Ostravě 11. září 2018

Doc. PhDr. Eva Höflerová, Ph.D.